BO‘LAJAK INGLIZ TILI O‘QITUVCHILARINI ASLIY BADIY MATNLARNI O‘QISHGA O‘RGATISH JARAYONIDA TIZIMLI YONDASHUV

Mirzayeva Zilola Maxammadjon qizi
Namangan Davlat Universiteti Tayanch doktaranti

Qabul qilindi: 06.01.2026
Ko‘rib chiqildi: 07.02.2026
Tasdiqlandi: 09.02.2026

Kalit so‘zlar:
tizimli yondashuv, asliy badiiy matn, o‘qish kompetensiyasi, ingliz tili o‘qituvchisi, metodika

Ключевые слова:
системный подход, оригинальный художественный текст, читательская компетенция, учитель английского языка, методика

Keywords:
systematic approach, reading competence, English language teacher, methodology.

Annotatsiya: Mazkur maqolada bo‘lajak ingliz tili o‘qituvchilarini asliy badiiy matnlarni o‘qishga o‘rgatish jarayonida tizimli yondashuvning ahamiyati yoritiladi. Tadqiqotda o‘qish ko‘nikmalarini shakllantirishda tizimli yondashuv asosida ishlab chiqilgan metod va mashqlar samaradorligi tahlil qilinadi. Natijalar tizimli yondashuv bo‘lajak o‘qituvchilarning til kompetensiyasi, tanqidiy fikrlashi va badiiy matnni tahlil qilish qobiliyatini rivojlantirishda muhim omil ekanini ko‘rsatadi.

Аннотация: В данной статье рассматривается значение системного подхода в процессе обучения будущих учителей английского языка чтению оригинальных художественных текстов. В исследовании анализируется эффективность методов и упражнений, разработанных на основе системного подхода к формированию навыков чтения. Результаты исследования показывают, что системный подход является важным фактором в развитии языковой компетенции, критического мышления и способности анализа художественного текста у будущих учителей.

Annotation: This article examines the importance of a systematic approach in the process of teaching future English language teachers to read texts. The study analyzes the effectiveness of methods and exercises developed on the basis of a systematic approach to the formation of reading skills. The results demonstrate that a systematic approach is a significant factor in developing

future teachers' language competence, critical thinking, and ability to analyze literary texts.

Kirish

Zamonaviy chet tillarini o'qitish metodikasida asliy badiiy matnlar bilan ishlash muhim o'rin tutadi. Ayniqsa, bo'lajak ingliz tili o'qituvchilarining professional tayyorgarligida bunday matnlar tilni chuqur anglash, madaniyatlararo kompetensiyani shakllantirish hamda tanqidiy fikrlashni rivojlantirish vositasi hisoblanadi.Biroq amaliyot shuni ko'rsatadiki, talabalar asliy badiiy matnlarni o'qishda til murakkabligi, leksik boylik va stilistik xususiyatlar sababli qiyinchiliklarga duch keladilar. Shu bois o'qitish jarayonida **tizimli yondashuv**ni qo'llash zarurati yuzaga keladi. Ushbu maqolaning maqsadi – bo'lajak ingliz tili o'qituvchilarini asliy badiiy matnlarni o'qishga o'rgatishda tizimli yondashuvning samaradorligini asoslashdir. Bugungi globallashuv sharoitida chet tillarini, xususan ingliz tilini mukammal egallash zamonaviy ta'lim tizimining ustuvor vazifalaridan biri hisoblanadi. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining ta'lim sohasini rivojlantirishga qaratilgan qaror va farmonlarida chet tillarini o'qitish sifatini oshirish, xalqaro standartlarga mos kadrlar tayyorlash hamda bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirish muhim strategik vazifa sifatida belgilangan [1]. Xususan, oliy ta'lim tizimini modernizatsiya qilish, pedagog kadrlar tayyorlash mazmunini yangilash hamda innovatsion va kommunikativ yondashuvlarni ta'lim jarayoniga joriy etish zarurligi ta'kidlanadi. Ushbu hujjatlarda chet tillarini o'qitishda amaliy yo'naltirilganlik, tanqidiy va ijodiy fikrlashni rivojlantirish, shuningdek, talabalarning mustaqil o'rganish ko'nikmalarini shakllantirishga alohida e'tibor qaratilgan.Shu nuqtayi nazardan, bo'lajak ingliz tili o'qituvchilarini tayyorlash jarayonida asliy badiiy matnlardan foydalanish dolzarb ahamiyat kasb etadi.

Metodologiya

Mazkur tadqiqot bo'lajak ingliz tili o'qituvchilarini asliy badiiy matnlarni o'qishga o'rgatish jarayonida tizimli yondashuvning samaradorligini aniqlashga qaratilgan bo'lib, unda sifat va miqdoriy tadqiqot metodlaridan kompleks foydalanildi. Tadqiqot oliy ta'lim muassasasining "Xorijiy til va adabiyoti (ingliz tili)" yo'nalishida tahsil olayotgan 2–3-bosqich talabalar ishtirokida olib borildi.Tadqiqot jarayonida quyidagi ilmiy-pedagogik metodlardan foydalanildi: pedagogik kuzatuv, tajriba-sinov ishlari, test va diagnostik topshiriqlar, so'rovnoma hamda natijalarni tahlil qilish va taqqoslash metodlari. Dastlab talabalarining asliy badiiy matnlarni o'qib tushunish darajasi, leksik zaxirasi va matnni tahlil qilish ko'nikmalari aniqlanib, boshlang'ich diagnostika o'tkazildi.Tajriba-sinov ishlari ikki bosqichda tashkil etildi: nazorat guruhi va tajriba guruhi. Nazorat guruhida an'anaviy o'qitish usullari asosida mashg'ulotlar

olib borilgan bo‘lsa, tajriba guruhida asliy badiiy matnlar bilan ishlash jarayoni tizimli yondashuv asosida tashkil etildi [2]. Ushbu yondashuv matn bilan ishlashning izchil bosqichlarini o‘z ichiga oldi: **pre-reading**, **while-reading** va **post-reading**.Pre-reading bosqichida talabalarning fon bilimlarini faollashtirish, mavzuga oid leksik birliklarni o‘zlashtirish va o‘qishga bo‘lgan motivatsiyani oshirishga qaratilgan topshiriqlar qo‘llanildi. While-reading bosqichida matn mazmunini tushunishga yo‘naltirilgan savollar, leksik-semantik va stilistik tahlil mashqlari bajarildi. Post-reading bosqichida esa talabalarning tanqidiy fikrlashini rivojlantiruvchi muhokamalar, ijodiy yozma va og‘zaki topshiriqlar tashkil etildi.Tadqiqotda foydalanilgan asliy badiiy matnlar talabalarning til darajasi va kasbiy ehtiyojlarini hisobga olgan holda tanlandi. Olingan natijalar statistik va taqqoslash usullari yordamida qayta ishlanib, tizimli yondashuvning samaradorligi aniqlandi.Tadqiqot davomida quyidagi metodlardan foydalanildi:

- pedagogik kuzatuv;
- tajriba-sinov ishlari;
- tahlil va taqqoslash;
- diagnostik testlar va so‘rovnomalar.

Natijalar (Results)

Tajribaviy guruh va nazorat guruhi o‘rtasidagi natijalar yorqin farq ko‘rsatdi. Tizimli yondashuv asosida asliy badiiy matnlar bilan ishlash jarayonida talabalarning **o‘qish kompetensiyasi, tushunish darajasi va tanqidiy fikrlash ko‘nikmalari** aniq yaxshilangan. Asliy badiiy matnlar o‘quvchilarda til mahorati va o‘qish strategiyalarini shakllantirishda samarali vosita bo‘lib xizmat qiladi. Adabiy matnlar orqali til o‘rganuvchilar o‘zlarining o‘qish ko‘nikmalarini mustahkamlab, motivatsiyasi ortishi aniqlangan. Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, badiiy matnlar o‘qish jarayonida nafaqat lingvistik bilimlarni oshiradi, balki talabalarning madaniy anglash va tanqidiy fikrlash qobiliyatlarini ham kuchaytiradi. Tajriba guruhi ishtirokchilari asliy matnlar bilan tizimli ishlash o‘tkazilgandan so‘ng o‘qish ko‘nikmalarida sezilarli o‘sishga erishdi. Ularning o‘qish strategiyalari matn mazmunini tushunish, leksik birliklarni izohlash hamda kontekstga asoslangan mazmuniy tahlil qobiliyatlari bo‘yicha yaxshilandi. Bu natija adabiyot asosida til o‘rgatish metodikasining o‘quvchilarning tilni chuqur anglashiga ijobiy ta’sir ko‘rsatishini tasdiqlaydi. Shuningdek, asliy badiiy matnlarni o‘qitish jarayonida talabalarning **madaniy anglash va kommunikativ kompetensiyasi** ham yaxshilangan. Badiiy tekstlar orqali turli til va madaniyat kontekstlarida nutqiy vaziyatlar tahlil qilinishi ularning tilni real kontekstlarda qo‘llash ko‘nikmasini mustahkamladi. Bu holat o‘qish kompetensiyasining faqat til bilimidan iborat emas, balki kontekstni tushunish va talqin qilish qobiliyati bilan bog‘liqligini ko‘rsatadi. Qisqacha aytganda, tizimli yondashuv asosida asliy badiiy matnlar bilan ishlash natijalari tadqiqot guruhining o‘qish kompetensiyasidagi barqaror o‘sishni, leksik va tanqidiy ko‘nikmalarning rivojlanishini yaqqol ko‘rsatdi. Bunday natijalar tadqiqot topilmalarini Xalqaro

til o‘qitish amaliyotida qo‘llanayotgan badiiy matnlar bilan o‘qitish samaradorligi bo‘yicha o‘tkazilgan tadqiqotlar bilan ham mos keladi [3].

Muhokama

Olingan natijalar shuni ko‘rsatadiki, tizimli yondashuv bo‘lajak ingliz tili o‘qituvchilarini tayyorlash jarayonida muhim metodik asos bo‘lib xizmat qiladi. Ushbu yondashuv matn bilan ishlashni faqatgina tarjima yoki savol-javob bilan cheklab qo‘ymasdan, uni kompleks ravishda – lingvistik, madaniy va estetik jihatdan o‘rganishga imkon yaratadi.Shuningdek, tizimli yondashuv talabalarning kelajakdagi kasbiy faoliyatida asliy badiiy matnlarni dars jarayoniga samarali tatbiq etish malakasini shakllantiradi. Tadqiqot natijalari bo‘lajak ingliz tili o‘qituvchilarini asliy badiiy matnlarni o‘qishga o‘rgatishda tizimli yondashuvning yuqori samaradorligini tasdiqladi. Natijalar shuni ko‘rsatadiki, asliy badiiy matnlar bilan **pre-reading, while-reading va post-reading** bosqichlari asosida ishlash talabalarning matn mazmunini chuqurroq anglashiga, leksik va stilistik birliklarni kontekstda o‘zlashtirishiga imkon yaratadi. Bu esa adabiy matnlarni faqat o‘qish materiali sifatida emas, balki tilni kompleks o‘rganish vositasi sifatida qo‘llash mumkinligini tasdiqlaydi. Avvalgi tadqiqotlarda ham badiiy matnlarning til o‘rganishda kommunikativ va madaniy kompetensiyalarni rivojlantirishdagi roli alohida ta’kidlangan. Shuningdek, tizimli yondashuv talabalarning tanqidiy fikrlashini rivojlantirishga ijobiy ta’sir ko‘rsatdi. Post-reading bosqichida tashkil etilgan muhokamalar, matn asosida berilgan muammoli savollar va ijodiy topshiriqlar talabalarni mustaqil fikrlashga undadi. Bu esa bo‘lajak ingliz tili o‘qituvchilarining kasbiy kompetensiyasi uchun muhim bo‘lgan tahlil qilish va baholash ko‘nikmalarini shakllantirdi. Bu farq tizimli yondashuvning afzalliklarini yaqqol namoyon etadi. Shu bilan birga, tadqiqot natijalari asliy badiiy matnlar bilan ishlash bo‘lajak ingliz tili o‘qituvchilarining kelgusida dars jarayonini samarali tashkil etishida muhim metodik asos bo‘lib xizmat qilishini ko‘rsatadi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, bo‘lajak ingliz tili o‘qituvchilarini asliy badiiy matnlarni o‘qishga o‘rgatishda tizimli yondashuvdan foydalanish o‘quv jarayonining samaradorligini oshiradi. Ushbu yondashuv talabalarning til kompetensiyasi, mustaqil fikrlashi va kasbiy tayyorgarligini rivojlantirishga xizmat qiladi. Kelgusida mazkur yo‘nalishda innovatsion texnologiyalar asosida yangi metodik modellarning ishlab chiqilishi maqsadga muvofiqdir [4]. Mazkur tadqiqot bo‘lajak ingliz tili o‘qituvchilarini asliy badiiy matnlarni o‘qishga o‘rgatish jarayonida tizimli yondashuvning samaradorligini asliy ilmiy-nazariy va amaliy jihatdan asoslab berdi. Olingan natijalar badiiy matnlarni chet tilini o‘qitish jarayoniga metodik jihatdan puxta rejalashtirilgan holda joriy etish zarurligini tasdiqlaydi.Bo‘lajak ingliz tili o‘qituvchilarini tayyorlash jarayonida asliy badiiy matnlarni o‘qishga o‘rgatishda tizimli yondashuvdan foydalanish ta’lim sifatini oshirishga, zamonaviy ta’lim islohotlari talablariga javob

beradigan raqobatbardosh pedagog kadrlar tayyorlashga xizmat qiladi. Kelgusida mazkur yo‘nalishda raqamli texnologiyalar va interaktiv metodlar asosida tadqiqotlarni kengaytirish maqsadga muvofiqdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Harmer, J. *How to Teach English*. London: Longman, 2015.
2. Lazar, G. *Literature and Language Teaching*. Cambridge: CUP, 2009.
3. Richards, J. C., Rodgers, T. *Approaches and Methods in Language Teaching*. Cambridge, 2014.
4. Jalolov, J. J. *Chet tillarini o‘qitish metodikasi*. Toshkent, 2012.